

Η επέμβαση της Ελλάδας στη Μικρά Ασία

2^{ος} Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Δοκιμίου
«Ελευθέριος Βενιζέλος»

Θεσσαλονίκη 2021-2022

Αθανασιάδου Ελένη - Χρυσοβαλάντου
Υπεύθυνος Καθηγητής: Χατζάκης Δημήτρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	3
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	3
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	4
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.....	4
ΑΙΤΙΑ ΑΠΟΒΑΣΗΣ ΣΤΗ Μ. ΑΣΙΑ	4
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ	4
ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ.....	5
ΑΙΣΘΗΜΑ ΕΥΘΥΝΗΣ & ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΘΗΣΗ	6
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ	6
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ.....	7
ΕΠΙΛΟΓΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	7
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ.....	7
ΣΧΕΔΙΟ.....	8
ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1920	9
ΑΙΤΙΑ ΕΚΛΟΓΩΝ.....	9
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΩΝ.....	9
ΑΙΤΙΑ ΉΤΤΑΣ.....	10
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	10
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	12
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	13

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πόσες ευθύνες φέρει ο Ελευθέριος Βενιζέλος για τη μικρασιατική καταστροφή; Πρόκειται για ένα ερώτημα που συνοδεύει το δράμα της καταστροφής της Μικράς Ασίας για έναν ολόκληρο αιώνα, χωρίς, όμως, σαφή απάντηση. Οι πολυσύνθετες και αλληλένδετες αιτίες της μικρασιατικής καταστροφής καθιστούν αδύνατο τον εντοπισμό υπαιτίου. Άλλωστε, αυτό που έχει πραγματική σημασία είναι η κατανόηση των διεθνών, εθνικών και γεωπολιτικών σχέσεων των αρχών του 20^{ου} αιώνα, ώστε αφενός να περιοριστούν οι διαστρεβλώσεις, αφετέρου να μην επαναληφθούν λάθη του παρελθόντος. Η παρούσα μελέτη, λοιπόν, δε στοχεύει στην επίρριψη ευθυνών αλλά στην κριτική προσέγγιση των πολιτικών ισορροπιών της εποχής, ισορροπιών τόσο εύθραυστων, που η «ανάσταση» μιας Βουλής και το δάγκωμα μίας μαιμούς αρκούσαν για την καταστροφή ολόκληρης της Σμύρνης.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Διεθνείς Σχέσεις

Το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Ελλάδα στο πλευρό των νικητών και την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο πλευρό των ηττημένων, συγκυρία καθοριστική για τις μετέπειτα εξελίξεις. Οι συμμαχικές δυνάμεις της Αντάντ προχώρησαν στη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ελλάδα, μολονότι δεν αποτέλεσε πρωτεργάτη της διάλυσης αυτής, την εκμεταλλεύτηκε για τις διεκδικήσεις της¹. Η τολμηρή, κατά πολλούς, εξωτερική πολιτική του Ελευθέριου Βενιζέλου δικαιώθηκε στις 10 Αυγούστου του 1920 με την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των βαλκανικών πολέμων έγινε, τότε, η «Ελλάδα των δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών»². Οι διπλωματικές επιτυχίες του Βενιζέλου, ωστόσο, στάθηκαν ανίκανες να αμβλύνουν τις εσωτερικές διαμάχες.

Χάρτης της Ελλάδας των δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών
(Πηγή: Cretalive News)

¹ Εμείς οι Έλληνες: Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, Τόμος Α', σ. 165

² Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας – Ομάδα προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών, Διόφαντος, σ. 96

Εσωτερική Κατάσταση Ελλάδας

Από τότε που ο Βενιζέλος ανέλαβε για πρώτη φορά τη διακυβέρνηση της χώρας, το 1910, άρχισε να επικρατεί ο λεγόμενος «βενιζελισμός»³. Σε γενικές γραμμές, η ιδεολογία αυτή αντιμετώπιζε το κράτος ως μοχλό έκφρασης και ανάπτυξης του ελληνισμού. Κατ' επέκταση, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τη Μεγάλη Ιδέα η απελευθέρωση των «αλύτρωτων περιοχών» θεωρήθηκε το εισιτήριο για την ένταξη της χώρας στα σύγχρονα κράτη. Με γνώμονα, λοιπόν, τα εδαφικά οφέλη, ο Βενιζέλος υποστήριξε σθεναρά τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο⁴. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, από την άλλη, ακολούθησε πιστά μια πολιτική ουδετερότητας. Η αντίθεση αυτή αποτέλεσε την αφετηρία του «εθνικού διχασμού», μιας έντονης σύγκρουσης των δύο προσωπικοτήτων, η οποία πόλωσε έντονα την κοινωνία. Τελικά, η επικράτηση του Βενιζέλου και η πολυέξοδη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο οδήγησαν σε έναν ιδιόμορφο δανεισμό: οι Σύμμαχοι δάνεισαν χρήματα τα οποία δεν εκταμιεύτηκαν αλλά λειτούργησαν ως κάλυμμα για επιπρόσθετα χαρτονομίσματα που θα εξυπηρετούσαν τις οικονομικές ανάγκες του πολέμου.

Εσωτερική Κατάσταση Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Οι συνθήκες στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεν ήταν καλύτερες από αυτές της πολωμένης Ελλάδας. Εκτός από την εδαφική της διάλυση που πραγματοποίησαν οι δυνάμεις της Αντάντ, προβλεπόταν επίσης: διατήρηση μόνο ολιγάριθμου στρατού στα ανατολικά σύνορα, πλήρης αφοπλισμός, στρατιωτική κατοχή των Στενών των Δαρδανελίων, κατάληψη από τους Συμμάχους των φρουρίων στρατηγικής σημασίας, επίταξη λιμενικών εγκαταστάσεων, σιδηροδρόμων και οθωμανικών εμπορικών σκαφών⁵. Σαν να μην ήταν αρκετή η εξωτερική απειλή, ο λαός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διχάστηκε. Στην πολιτική σκηνή εμφανίστηκε ο στρατηγός Μουσταφά Κεμάλ, ο οποίος έδρασε ως συνεχιστής του κινήματος των Νεότουρκων και ανέλαβε πραξικοπηματικά την εξουσία. Ο λαός χωρίστηκε σε Σουλτανικούς και Κεμαλικούς. Η επιβίωση της άλλοτε σπουδαίας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κρεμόταν τώρα από μία κλωστή.

ΑΙΤΙΑ ΑΠΟΒΑΣΗΣ ΣΤΗ Μ. ΑΣΙΑ

Προστασία ελληνικών πληθυσμών

Όταν ο Βενιζέλος ανέλαβε την ηγεσία της Ελλάδας, οι Τούρκοι είχαν ήδη ξεκινήσει σφοδρές επιθέσεις εναντίον των χριστιανικών πληθυσμών. Αφετηρία αποτέλεσε η Σφαγή του Οικονομείου στις 25 Ιανουαρίου 1913, ενώ η είσοδος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο σήμανε την έναρξη νέων κυμάτων διωγμών⁶, με τη μορφή οικονομικών επιβαρύνσεων, μονοπωλίων, απολύσεων, στρατιωτικών θητειών και, κυρίως, «Ταγμάτων Εργασίας», καταναγκαστικής, δηλαδή, εργασίας υπό άθλιες, συχνά θανατηφόρες συνθήκες. Εύλογα, λοιπόν, ο Βενιζέλος ήθελε να προστατέψει τους Έλληνες των περιοχών αυτών. Η προστασία τους θα

³ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας – Ομάδα προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών, Διόφαντος, σ. 48

⁴ Gibbons Herbert Adams, Βενιζέλος: μια βιογραφία (1864-1920), σ. 360

⁵ Παπαδάκης Έμμ. Νικόλαος, Ήταν ιμπεριαλιστική η επέμβαση της Ελλάδας στη Μικρά Ασία; Οι ελληνικές διεκδικήσεις μετά την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την Σύμψη στη Συνθήκη των Σεβρών.... Μηχανή του Χρόνου

⁶ Βικιπαίδεια, Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης

εξασφαλιζόταν είτε με μετακίνηση τους στην Ελλάδα, είτε με προσάρτηση των περιοχών τους στην Ελλάδα. Επιλέχθηκε η δεύτερη λύση⁷.

Η επιλογή του Βενιζέλου κρίνεται η πλέον καταλληλότερη. Τα δημογραφικά δεδομένα υπαγόρευαν τη λύση αυτή: οι περιοχές της Ανατολικής Θράκης, της Κωνσταντινούπολης και της Μικράς Ασίας είχαν εντονότατη ελληνική παρουσία. Παράλληλα, στην απελευθερωμένη Ελλάδα οι κάτοικοι δυσανασχετούσαν με την προοπτική νέων προσφυγικών ρευμάτων. Εξάλλου, υπήρχαν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την υλοποίηση ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Γελοιογραφία που αποδίδει τη στάση των Ελλήνων στην απελευθερωμένη Ελλάδα απέναντι στους Μικρασιάτες πρόσφυγες που μετακινούνταν προσπαθώντας να γλυτώσουν από τους διωγμούς (Πηγή: 19^η Έκθεση Γελοιογραφίας, Δήμος Λεβαδέων)

Μεγάλη Ιδέα

Η Μεγάλη Ιδέα, η επιδίωξη, δηλαδή, της επέκτασης των εδαφικών ορίων της χώρας, ήταν έντονη στην ελληνική κοινωνία των αρχών του 20^{ου} αιώνα⁸. Στο πλαίσιο αυτό, η προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης, της Κωνσταντινούπολης και της Μικράς Ασίας θα ικανοποιούσε τις λαϊκές μάζες εξασφαλίζοντας, κατ' επέκταση, παραμονή των Φιλελευθέρων στην κυβέρνηση.

Η πολιτική αυτή φαντάζει σήμερα ιμπεριαλιστική, ήταν, όμως, σύμφωνη με τα δεδομένα της εποχής. Η Μεγάλη Ιδέα δεν είχε στόχο τη δημιουργία μιας Ελληνικής Αυτοκρατορίας, αλλά λειτουργούσε ως συνδεδετικός κρίκος των Ελλήνων τόσο εντός όσο και εκτός των εθνικών συνόρων. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που ταύτισαν τον λόγο ύπαρξης του κράτους με τη Μεγάλη Ιδέα⁹, αναμένοντας τη συσπείρωση όλων των Ελλήνων και τη συνακόλουθη ανάπτυξη της χώρας. Συγχρόνως, ο Κεμάλ έδειχνε απρόθυμος να δεχτεί οποιαδήποτε διπλωματική συμφωνία. Δεν είναι καθόλου παράλογη, επομένως, η επιθυμία του Βενιζέλου να ολοκληρώσει στρατιωτικά το εθνικό όραμα.

⁷ Βερέμης Θ. - Κολιόπουλος Γ., Ελλάς, Η σύγχρονη συνέχεια, Καστανιώτης, Αθήνα 2006, σ.359

⁸ Η Ιστορία της Μικράς Ασίας: Εκστρατεία και Καταστροφή 1919-1922, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, σ. 77

⁹ Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας – Ομάδα προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών, Διόφαντος, σ. 99

Αίσθημα Ευθύνης & Αυτοπεποίθηση

Μετά από 400 χρόνια οθωμανικής κατοχής, η Ελλάδα επιθυμούσε να «πάρει το αίμα της πίσω», κυριολεκτικά και μεταφορικά. Η χώρα χρειαζόταν μια επίδειξη ισχύος απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και μία επιβεβαίωση ισχύος για τον ελληνικό λαό. Ο Βενιζέλος, λοιπόν, θεωρώντας τον εαυτό του ηγέτη ικανό να πραγματοποιήσει το ανεπίσημο αλλά ισχυρό αυτό αίτημα, επέλεξε την απόβαση στη Μικρά Ασία. Ο ίδιος, σε ομιλία του πριν την έναρξη των εργασιών της Βουλής το 1920 εξέφρασε το αίσθημα ευθύνης προς το έθνος και την αυτοπεποίθησή του με τα εξής λόγια: «Όφειλα να δώσω αυτές τις εξηγήσεις όχι ως απάντηση στις κατηγορίες των αντιπάλων μου, αλλά ως καθήκον προς τον ελληνικό λαό» και «Μπορώ με ασφάλεια να πω ότι η εμπιστοσύνη μου στον ελληνικό λαό είναι τόσο μεγάλη που ελπίζω ότι με αυτή την απόφαση [προκήρυξη εκλογών] δεν εκθέτω σε κίνδυνο με κανένα τρόπο τα εθνικά συμφέροντα»¹⁰. Αλλά και στις υπόλοιπες ομιλίες του, η διαρκής χρήση α' ενικού και α' πληθυντικού προσώπου καταδεικνύει την εμπιστοσύνη του στις ικανότητές του και τη συλλογικότητα του αλυτρωτικού εγχειρήματος αντίστοιχα.

Ανεξάρτητα από τις μετέπειτα μοιραίες εξελίξεις, ο Βενιζέλος δικαίως είχε τις πεποιθήσεις αυτές. Οι έως τότε διπλωματικές επιτυχίες του τον είχαν αναγάγει σε εκφραστή των εθνικών συμφερόντων. Επιπλέον, ήταν σημαντικό να καταστεί σαφές και εντός της χώρας αλλά και στη διεθνή σκηνή ότι η υποδουλωμένη Ελλάδα ανήκε πια στο παρελθόν. Η εκστρατεία στη Μικρά Ασία ήταν, ουσιαστικά, το επισφράγισμα της ανεξαρτησίας της Ελλάδας και ο εγγυητής του κύρους της¹¹.

Ανταγωνισμός με την Ιταλία

Η Ιταλία, παρά τη συμμαχία της με την Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, εξελίχθηκε σε ανταγωνιστής της¹². Είχε ήδη υπό την κατοχή της τη Νότια Τουρκία και λειτουργούσε επεκτατικά. Καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαμελιζόταν, η Ιταλία θα μπορούσε να εξαπλωθεί εδαφικά στην περιοχή και, άρα, εμπορικά και οικονομικά. Επομένως, η κατάληψη των μικρασιατικών παραλίων αρχικά και των περιοχών μέχρι την Άγκυρα στη συνέχεια θα λειτουργούσε ως φραγμός στα επεκτατικά σχέδια της Ιταλίας.

Αν και η συγκεκριμένη αιτία φαίνεται ήσσονος σημασίας συγκριτικά με τις προηγούμενες, ήταν αρκετά σημαντική. Για μια νεοσύστατη χώρα όπως η Ελλάδα, η οποία βίωσε την οθωμανική κυριαρχία και τη διαρκή επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων στις εσωτερικές τις υποθέσεις, η ανάγκη για διεθνές κύρος ήταν μεγάλη. Γι' αυτό, απαραίτητη ήταν μια εμπορική και οικονομική ανάπτυξη, την οποία θα εξασφάλιζε η προσάρτηση των συγκεκριμένων περιοχών¹³.

¹⁰ Ψηφιακό Αρχείο, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος»

¹¹ Ρούσσος Γ., Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1826-1974), σ. 168

¹² Ε ΙΣΤΟΡΙΚΑ - Σμύρνη: Η ζωή και το τέλος της πόλης των «Γκισαούρηδων», σ. 102

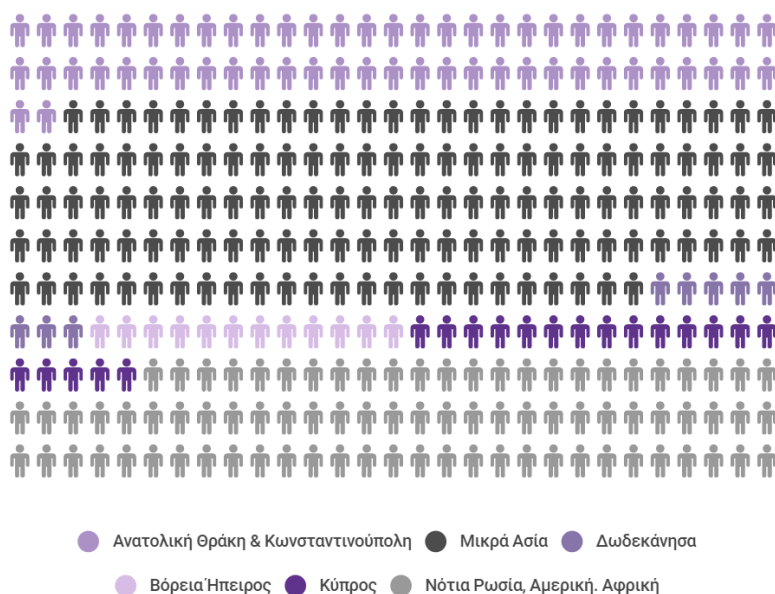
¹³ Βακαλόπουλος Α. Κωνσταντίνος, Νεοελληνική Ιστορία (1204-1940), σ. 421

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Επιλογή Περιοχών

Γιατί, όμως, να επιλέξει ο Βενιζέλος αυτές περιοχές για την εκπλήρωση του εθνικού οράματος; Βασικός λόγος είναι, σαφώς, η προαναφερθείσα προστασία των πληθυσμών της περιοχής. Υπήρχαν, όμως, και άλλοι παράγοντες που ώθησαν σε αυτή την επιλογή. Αρχικά, η πλειοψηφία του εκτός συνόρων ελληνικού πληθυσμού βρισκόταν στην Ανατολική Θράκη, την Κωνσταντινούπολη και στη Μικρά Ασία. Έτσι, η κατάκτησή τους θα ήταν περισσότερο δικαιολογημένη και η ενσωμάτωσή τους ομαλότερη. Από την άλλη, η Κύπρος, την οποία ανέκαθεν η Ελλάδα ήθελε να προσαρτήσει, ανήκε τότε στην Αγγλία. Θα ήταν διπλωματικά αυτοκαταστροφικό, λοιπόν, ο Βενιζέλος να διεκδικήσει τη συγκεκριμένη περιοχή. Πίστευε, άλλωστε, ότι, λόγω των καλών σχέσεων, η Αγγλία θα τη δώριζε τελικά στην Ελλάδα.

Ελληνικός Πληθυσμός Εκτός Ελλάδας τη δεκαετία του 1920

Γράφημα που παρουσιάζει την κατανομή των ελληνικών πληθυσμών σε περιοχές έξω από την Ελλάδα
(Πηγή Δεδομένων: Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους)

Υποστηρικτές

Το εγχείρημα είχε υποστηρικτές και σε εντόπιο και σε διεθνές επίπεδο. Εντός της Ελλάδας, την προοπτική επέκτασης στήριζε η αστική τάξη, η οποία θα είχε εμπορικά οφέλη. Στην παγκόσμια σκηνή, η Αγγλία και η Γαλλία παρείχαν στην Ελλάδα χρήματα, στρατιωτικό εξοπλισμό και διπλωματική ενίσχυση.

Σχέδιο

Βήμα 1^ο

Στόχος ήταν αρχικά η δημιουργία μιας Αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου¹⁴ μόλις ξεκινούσε η επίθεση, η Ελλάδα θα πίεζε από τα δυτικά και αυτή από τα ανατολικά, ώστε να συντριβεί ο τουρκικός στρατός¹⁴.

Χάρτης που απεικονίζει τα σύνορα της Αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου
(Πηγή: Βικιπαίδεια)

Βήμα 2^ο

Μετά την κατάληψη των μικρασιατικών παραλίων, Έλληνες από την Αφρική, την Αμερική και τη Νότια Ρωσία θα μετακινούνταν στις περιοχές αυτές, ώστε να αυξηθεί το ελληνικό στοιχείο και να αλλάξουν τα δημογραφικά δεδομένα. Όσο έντονη κι αν ήταν η ελληνική παρουσία εκεί, δεν μπορούσε να διαγράψει τον τουρκικό πληθυσμό. Με τη μετακίνηση αυτή, όμως, οι Έλληνες θα αποτελούσαν το 1/2 των Τούρκων, καθιστώντας πιο ομαλή την ενσωμάτωση των περιοχών στο ελληνικό κράτος.

Βήμα 3^ο

Οι παραπάνω επιτυχίες θα οδηγούσαν, με τη σειρά τους, σε ευκολότερη προσάρτηση άλλων επιθυμητών περιοχών, όπως η Ήπειρος και τα Δωδεκάνησα.

Χάρτες των περιοχών της Ηπείρου και των Δωδεκανήσων αντίστοιχα
(Πηγή: Βικιπαίδεια)

¹⁴ Πρακτική Σκέψη, Μικρασιατική Εκστρατεία, 2018

Επρόκειτο για ένα πλάνο προσεκτικά διαμορφωμένο, σύμφωνο με τα διεθνή δεδομένα, τις δυνατότητες και τις επιδιώξεις της χώρας. Ήταν -φαινομενικά- το τέλειο σχέδιο. Πολύ σύντομα, όμως, οι απρόσμενες πολιτικές εξελίξεις το καταδίκασαν σε μία οικτρή αποτυχία.

ΕΚΛΟΓΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1920

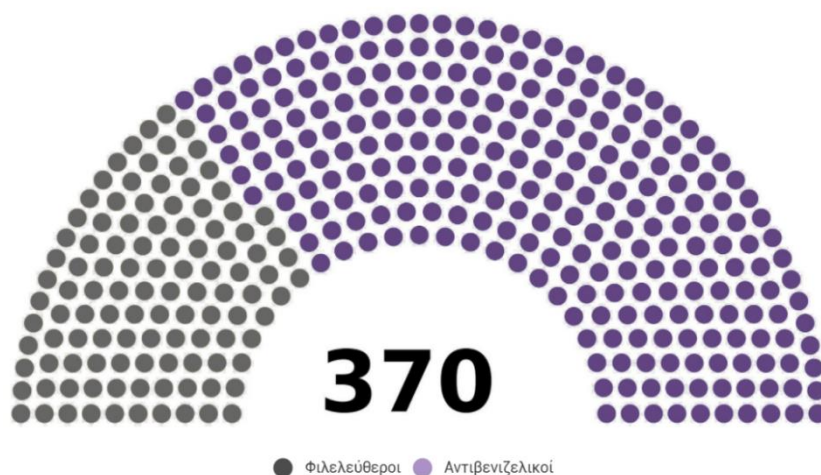
Αίτια Εκλογών

Όταν ο εθνικός διχασμός τυπικά έληξε το 1917 και ο Βενιζέλος ανέλαβε ξανά τη διακυβέρνηση της χώρας, επανέφερε τη Βουλή του 1915 χωρίς εκλογές. Αυτή η «νεκρανάσταση» της Βουλής τής έδωσε το προσωνόμιο «Βουλή των Λαζάρων»¹⁵. Ουσιαστικά, ήταν ένα κοινοβουλευτικό σώμα του οποίου οι ενέργειες άγγιζαν τα όρια της συνταγματικής εκτροπής. Ο Βενιζέλος, λοιπόν, σίγουρος για την εκλογική του επιτυχία, λόγω της μέθης των διπλωματικών επιτευγμάτων, προκήρυξε εκλογές για την 1^η Νοεμβρίου του 1920.

Αποτελέσματα Εκλογών

Η αυτοπεποίθηση, ωστόσο, του Βενιζέλου διαψεύστηκε: οι Φιλελεύθεροι έχασαν την εξουσία και ο ίδιος δεν εκλέχτηκε ούτε βουλευτής. Στην πραγματικότητα, ο Βενιζέλος συγκέντρωσε περισσότερες ψήφους από τους αντιπάλους του, συγκεκριμένα το 50,31%, έναντι του 49,36% της συνασπισμένης αντιπολίτευσης¹⁶. Το οξύμωρο αυτό οφείλεται στο εκλογικό πλειοψηφικό σύστημα της ευρείας περιφέρειας. Από τις 40 εκλογικές περιφέρειες, μόνο οι 18 ψήφισαν τον Βενιζέλο¹⁷. Οι Νέες Χώρες έδωσαν, φυσικά, την ψήφο τους στον απελευθερωτή τους, τον Βενιζέλο, ενώ η Παλαιά Ελλάδα, με τις περισσότερες περιφέρειες, εξαντλημένη από τους πολέμους και τα προσφυγικά ρεύματα, στήριξε την αντιπολίτευση.

Κατανομή Εδρών στο Κοινοβούλιο μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920

Γράφημα που απεικονίζει τις έδρες που κατέλαβαν στο Κοινοβούλιο Φιλελεύθεροι και Αντιβενιζελικοί ύστερα από τις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920
(Πηγή: Μηχανή του Χρόνου)

¹⁵ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα 2000 (β' έκδοση)

¹⁶ Οι Εκλογές, που ο Βενιζέλος δε βγήκε ούτε βουλευτής και έκριναν την τύχη της Μικράς Ασίας. Πώς ψήφισαν οι παλαιοελλαδίτες, οι πρόσφυγες και οι αλλοεθνείς...., Μηχανή του Χρόνου

¹⁷ Βασίλης Κ. Αναστασιάδης, Γιατί έχασε ο Βενιζέλος τις εκλογές τον Νοέμβριο του 1920;, GrevenaMedia, 03/10/2016,

Αίτια Ήττας

Παρά το γεγονός ότι ο Βενιζέλος είχε συγκεντρώσει περισσότερες ψήφους, αυτές ήταν σχεδόν ισόποσα μοιρασμένες. Αυτό έχει τις ρίζες του στον εθνικό διχασμό, που είχε πολώσει ανεπανόρθωτα τον λαό. Φιλοβασιλικοί υπήρχαν ακόμα, και μάλιστα ιδιαίτερα φανατικοί εξαιτίας της δολοφονίας του εκπροσώπου τους Ίωνος Δραγούμη λίγο πριν. Αλλά και ο ίδιος ο Βενιζέλος ήταν αμφιλεγόμενη προσωπικότητα: άλλοι τον αντιμετώπιζαν σαν θεό, παραφράζοντας μέχρι και το Σύμβολο της Πίστεως στο όνομά του («Πιστεύω εις έναν Βενιζέλο...»¹⁸) άλλοι σαν δαίμονα, προσπαθώντας μέχρι και να τον δολοφονήσουν. Δεν ήταν λίγοι, επίσης, αυτοί που είχαν κουραστεί από τον πόλεμο και στήριξαν την ελπίδα τους για ειρήνη στην αντιπολίτευση, που προέβαλλε δημαγωγικά την πολιτική του «οίκαδε», δηλαδή της λήξης του πολέμου¹⁹.

Λαϊκή εικόνα που αναπαριστά την απόπειρα δολοφονίας εναντίον του Βενιζέλου στο Παρίσι (σιδηροδρομικός σταθμός της Λυών) από δύο απότακτους βασιλόφρονες αξιωματικούς, δύο μέρες μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών (Πηγή: Μηχανή του Χρόνου)

Επιπτώσεις

Ο Βενιζέλος αυτοεξορίζεται στο Παρίσι²⁰, δηλώνοντας στον στενό του κύκλο: «Δεν κακίζω τον λαό, του ζήτησα θυσίες μεγαλύτερες από τις δυνάμεις του. Εγώ δεν υπολόγισα καλά τις δυνάμεις του, τον παρέσυρα σε έργο πολύ βαρύ και φέρω βαρεία ευθύνη, γιατί, ενώ τώρα τρέχει τον κίνδυνο να χάσει τα κερδισμένα αποτελέσματα, οι θυσίες του θα μείνουν»²¹. Η νέα φιλοβασιλική κυβέρνηση, από την άλλη, προέβη αμέσως σε δημοψήφισμα για την επιστροφή του Κωνσταντίνου, με το σύνθημα «Ψωμί, ελιά και Κώτσο βασιλιά»²². Κανονικά, τη θέση του βασιλιά κατείχε ο δευτερότοκος γιος του, φιλικός προς τους συμμάχους, Αλέξανδρος, ο οποίος όμως πέθανε τραγελαφικά από δάγκωμα μαιμού στο δάσος του Τατοΐου. Πάντως, ανεξαρτήτως προσώπου, το 99% ψήφισε υπέρ του βασιλιά, αποτέλεσμα που θεωρείται από αρκετούς ιστορικούς προϊόν νοθείας. Σε κάθε περίπτωση, όμως, ο φιλογερμανός Κωνσταντίνος επέστρεψε στην

¹⁸ Μπογδανίδης Κώστας, Οι μοιραίες εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920!, *Cretalive News*, 01/11/2021

¹⁹ Βεντήρης Γεώργιος, Η Ελλάδα του 1910-1920. Ιστορική μελέτη, Τόμος Β', *Ίκαρος*, Αθήναι 1970 (β' έκδοση) σ. 419

²⁰ Ο Βενιζέλος στην ελληνική και διεθνή πολιτική σκηνή, *Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος»*

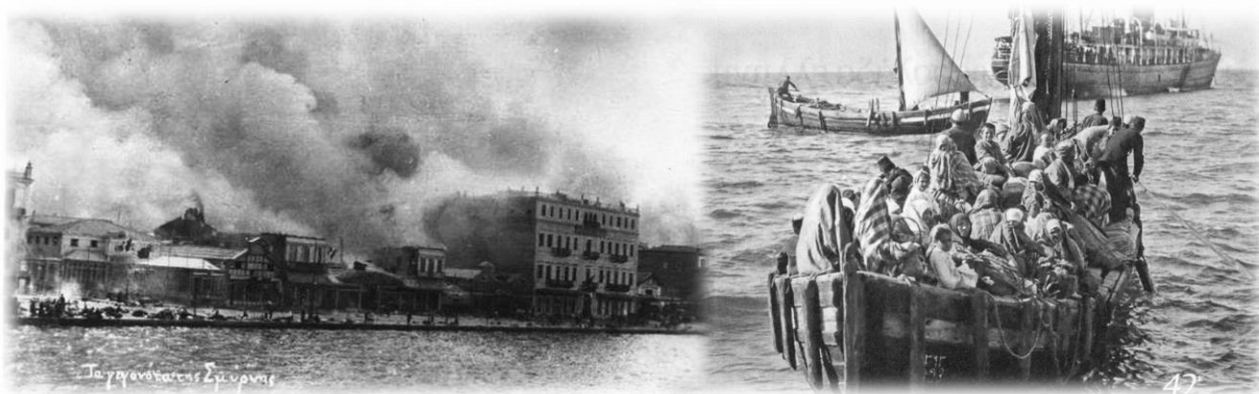
²¹ Πηνελόπη Δέλτα, Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος, επιμ. Π. Ζάννας, *Ερμής*, 1977.

²² Βικιπαίδεια, Ελληνικό δημοψήφισμα του 1920

Ελλάδα και ανέλαβε τα ηνία της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, με ολέθρια αποτελέσματα²³.

Σε εσωτερικό επίπεδο, η αντιπάθεια της Αγγλίας και της Γαλλίας προς τον βασιλιά οδήγησε σε άρση του ιδιόμορφου δανεισμού. Το οικονομικό έλλειμμα που προέκυψε αντιμετωπίστηκε από τον Πέτρο Πρωτοπαππαδάκη, τον τότε υπουργό οικονομικών, με την παγκοσμίως πρωτότυπη μέθοδο διχοτόμησης του χαρτονομίσματος. Αν και η μέθοδος πέτυχε, επέτεινε τη λαϊκή δυσαρέσκεια και καταρράκωσε τον λαό. Συγχρόνως, οι αντιπαλότητες μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης συνεχίζονταν και το στράτευμα εξαρθρώθηκε από τα ηρωικότερα -βενιζελικά- στελέχη του²⁴.

Σε διεθνές επίπεδο, η Ελλάδα βρέθηκε ξαφνικά χωρίς εξωτερικούς συμμάχους, με αποδυναμωμένο στρατό και ισοπεδωμένο εθνικό φρόνημα²⁵. Όλες οι προϋποθέσεις που τόσο περίτεχνα είχε δημιουργήσει ο Βενιζέλος εξαφανίστηκαν άδοξα. Βασιλιάς και κυβέρνηση, ωστόσο, απέφυγαν να αλλάξουν την εξωτερική πολιτική και να επιδιώξουν ειρηνική λύση, όπως προεκλογικά υπόσχονταν. Η νίκη, όμως, ήταν πλέον απατηλό όνειρο. Εύλογα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναθάρρησε, πιστεύοντας ότι πλέον μπορεί να επικρατήσει στην αναμέτρηση. Εξασφάλισε, μάλιστα, την πολεμική στήριξη Γαλλίας και Ιταλίας, ενώ σύναψε μυστική συμφωνία με τη Γαλλία με την οποία ακύρωσε τη Συνθήκη των Σεβρών²⁶. Πράγματι, ο Κεμάλ νίκησε τον ελληνικό στρατό με μια σειρά καλά οργανωμένων επιθέσεων. Τελειωτικό χτύπημα υπήρξε η μάχη στο Ντουμπλουπινάρ στις 30 Αυγούστου, ημέρα που εορτάζεται μέχρι σήμερα στην Τουρκία ως «Ημέρα της Νίκης»²⁷. Ακουλούθησε η τραγωδία της καταστροφής της Σμύρνης στις 13 Σεπτεμβρίου: αρπαγές, λεηλασίες, καταστροφές, βανδαλισμοί, βασανιστήρια, ακρωτηριασμοί, θανάτωση βρεφών, βιασμοί, εξευτελισμός και αμέτρητα θύματα²⁸. Όσοι κατάφεραν να γλυτώσουν από τη λαιλαπα της τουρκικής μανίας έφτασαν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα, συμβάν που σηματοδότησε την έναρξη νέων δυσχερειών.

Εικόνες από την καταστροφή της Σμύρνης που παρουσιάζουν τις καταστροφές και τα προσφυγικά ρεύματα αντίστοιχα (Πηγές: Βικιπαίδεια, Voria)

²³ Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Τόμος 6ος, ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2003, σ. 88

²⁴ Χατζηαντωνίου Κώστας, Νικόλαος Πλαστήρας – Ιστορική Βιογραφία, Ιωλκός, 2006

²⁵ Γαρδίκια Κατσιαδάκη Ελένη (επιστ. επιμ.), Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική & εξωτερική πολιτική – Οικονομία – Εκπαίδευση – Πολιτισμός, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» - ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 2010, σ.52

²⁶ Βικιπαίδεια, Μικρασιατική Καταστροφή

²⁷ Καλεντερίδης Σάββας, Επέτειος της Νίκης της 30^{ης} Αυγούστου, *Infognomon Politics*, 29/08/2009

²⁸ Πολύμερος Μοσχοβήτης, Πώς διελύθη ο στρατός που νικούσε δέκα χρόνια - Η τραγωδία της Σμύρνης, 1929

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Άγνωστο είναι αν τα γεγονότα θα εκτυλίσσονταν διαφορετικά στην περίπτωση που ο Βενιζέλος κέρδιζε τις εκλογές. Δεν μπορεί, βέβαια, να επωμιστεί ολόκληρη την ευθύνη της μικρασιατικής καταστροφής. Ίσως, πράγματι, υπερεκτίμησε τις καταστάσεις, παρά την αξιοθαύμαστη εξωτερική πολιτική του. Ίσως, από την άλλη, τα αντιβενιζελικά κόμματα δεν έπρεπε να επαναφέρουν τον Κωνσταντίνο. Ίσως, ο ίδιος ο Κωνσταντίνος έπρεπε να αρνηθεί την επιστροφή του. Ίσως, οι Μεγάλες Δυνάμεις έπρεπε να δράσουν με γνώμονα τους ανθρώπους και όχι τα πολιτικά παιχνίδια. Η ιστορία, ωστόσο, δεν γράφεται με «ίσως». Το σίγουρο είναι ότι προκλήθηκε αβάσταχτος πόνος. Οι κάτοικοι της Σμύρνης δεν ήταν παρά άκριτα θυσιασμένα πιόνια πάνω σε μια γεωπολιτική σκακιέρα απρόσωπων συμφερόντων. Το ουσιαστικό ερώτημα, εν τέλει, είναι το εξής: θα προβούμε ξανά -ως χώρα αλλά και ως ανθρωπότητα- σε τέτοιες μοιραίες ενέργειες;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναστασιάδης Κ. Βασίλειος, Γιατί έχασε ο Βενιζέλος τις εκλογές τον Νοέμβριο του 1920;; *GrevenaMedia*, 03/10/2016, <https://grevenamedia.gr/giati-echase-o-venizelos-tis-ekloges-to-noemvrio-tou-1920-vas-k-anastasiadis-d-f/>
2. Βακαλόπουλος Α. Κωνσταντίνος: Νεοελληνική Ιστορία (1204-1940)
3. Βεντήρης Γεώργιος, Η Ελλάς του 1910-1920. Ιστορική μελέτη, Τόμος Β', Ίκαρος, Αθήνα 1970 (β' έκδ.).
4. Βερέμης Θ. - Κολιόπουλος Γ., Ελλάς: η σύγχρονη συνέχεια, Καστανιώτης, Αθήνα 2006
5. Βικιπαίδεια, Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, <https://bit.ly/3mMq4zZ>
6. Βικιπαίδεια, Ελληνικό δημοψήφισμα του 1920, <https://bit.ly/3eLdDQp>
7. Βικιπαίδεια, Μικρασιατική Καταστροφή, <https://bit.ly/31laQuh>
8. Γαρδίκια Κατσιαδάκη Ελένη (επιστ. επιμ.), Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική & εξωτερική πολιτική – Οικονομία – Εκπαίδευση – Πολιτισμός, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» - ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 2010
9. Δέλτα Πηνελόπη, Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος, επιμ. Π. Ζάννας, Ερμής, 1977
10. Ε ΙΣΤΟΡΙΚΑ - Σμύρνη: Η ζωή και το τέλος της πόλης των «Γκισαούρηδων»
11. ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ - Πολεμική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδος, Α' τόμος: Από τον πόλεμο του 1897 στη Μικρασιατική Εκστρατεία, ΣΚΑΪ ΒΙΒΛΙΟ, 2008.
12. Η Ιστορία της Μικράς Ασίας: Εκστρατεία και Καταστροφή 1919-1922, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία
13. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα 2000 (β' έκδοση)
14. Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Τόμος 6ος, ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2003
15. Καλεντερίδης Σάββας, Επέτειος της Νίκης της 30ης Αυγούστου, *Infognomon Politics*, 29/08/2009, https://infognomonpolitics.gr/2009/08/e-30_29/
16. Κανδαράκης Γ. - Καρτσάκης Δ. - Μανωλάκης Κ., Εκπαιδευτικός φάκελος Ελευθέριος Βενιζέλος. Στα βήματά του ..., γ' έκδοση., Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών & Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» - ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα – Χανιά 2015. https://www.venizelos-foundation.gr/images/content/istorikwn_plhroforiwn.pdf
17. Καρκαγιάννης Αντώνης, Οι μεγάλες ευθύνες του Ελευθέριου Βενιζέλου, *Καθημερινή*, 26/04/2009, <https://www.kathimerini.gr/opinion/714223/oi-megales-eythynes-toy-eleytheriou-venizeloy/>
18. Κωνσταντινίδης Παύλος, Οι Υπεύθυνοι της Μικρασιατικής Καταστροφής, *Μικρασιάτης*, 14/09/2014, <https://mikrasiatis.gr/oi-ypeythynoi-tis-mikrasiatikis-katastrofis/>
19. Μηχανή του Χρόνου, Βασιλιάς Αλέξανδρος <https://www.mixanitouxronou.gr/alexandros-o-vasilias-pou-pethane-apo-to-dagkoma-tis-maimous-mesa-sto-tatoi-i-prolipsis-me-to-spasmeno-kathreffike-o-thanatos-pou-isos-allaxe-tin-istoria-tis-elladas/>
20. Μηχανή του Χρόνου Οι Εκλογές, που ο Βενιζέλος δε βγήκε ούτε βουλευτής και έκριναν την τύχη της Μικράς Ασίας. Πώς ψήφισαν οι παλαιοελλαδίτες, οι πρόσφυγες και οι αλλοεθνείς..., <https://www.mixanitouxronou.gr/oi-ekloges-toy-1920-poy-ekrinan-tin-tychi-tis-mikras-asi-as-pos-psifisan-oi-palioelladites-oi-prosfyges-kai-oi-alloethneis-giati-o-venizelos-den-exelegi-oyte-voylevtis/>
21. Μοσχοβήτης Πολύμερος, Πώς διελύθη ο στρατός που νικούσε δέκα χρόνια - Η τραγωδία της Σμύρνης, 1929

22. Μπογδανίδης Κώστας, Οι μοιραίες εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920!, *Cretalive News*, 01/11/2021, <https://www.cretalive.gr/istoria/oi-moiraies-ekloges-tis-1is-noembriou-1920>
23. Ρούσσος Γ., Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1826-1974)
24. Παπαγιαννάκης Δημήτριος, Μικρασιατική Καταστροφή: ποιος φταίει και πώς μας επηρεάζει, *Blog Greco*, 15/12/2014, <https://bit.ly/34ivAE4>
25. Παπαδάκης Εμμ. Νικόλαος, Ήταν ιμπεριαλιστική η επέμβαση της Ελλάδας στη Μικρά Ασία; Οι ελληνικές διεκδικήσεις μετά την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την Σύμνη στη Συνθήκη των Σεβρών..., *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/itan-imperialistiki-i-epemvasi-tis-elladas-sti-mikra-asia/>
26. Παπαδάκης Εμμ. Νικόλαος, Ο Βενιζέλος και η επέμβαση στη Μικρά Ασία, *Καθημερινή*, 10/06/2007, <https://www.kathimerini.gr/opinion/705500/o-venizelos-kai-i-epemvasi-sti-mikra-asia/>
27. Πρακτική Σκέψη, Μικρασιατική Εκστρατεία, 2018 https://www.youtube.com/watch?v=ecx3eglj_bo&t=239s
28. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας – Ομάδα προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών Γ Λυκείου, Διόφαντος, http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2758/Themata-Neoellinikis-Istorias_G-Lykeiou_html-apli/
29. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ Γυμνασίου, Διόφαντος, http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/5204/Istoria_G-Gymnasiou_html-empl/
30. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου ΣΤ Δημοτικού, Διόφαντος, http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2188/Istoria-ST-Dimotikou_html-empl/
31. Χατζηαντωνίου Κώστας, Νικόλαος Πλαστήρας – Ιστορική Βιογραφία, 2006, *Ιωλκός*
32. Ψηφιακό Αρχείο, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», <http://www.venizelosarchives.gr/index.asp>
33. Gibbons Herbert Adams, Βενιζέλος: μια βιογραφία (1864-1920)